ТРУБІЖ ТРИВОГИ НАШОЇ
(на сім десятиліть Бориса Олійника)

Олександр ХОМЕНКО,
старший науковий співробітник відділу літератури НДІУ

Цей поет наділений дивовижною здатністю – говорити від імені загалу, спільноти, покоління. В одному рядку, в одній метафорі, одній строфі він може уречевити містку формулу часу, квінтесенцію багатьох і багатьох доль. І йдеться наразі не лише про вірші загострено-політичні (а таких у нього немало, починаючи від кантати "Кредо", що її у 80-х знав кожен школяр, і закінчуючи найновішими поезіями-інвективами), а й про тексти, здавалося б, ліричні, особистісно-інтимні. Воно й направду: коли у глухі роки щербицького безчасся з радіоточок по сільських хатах линуло неповторне Олійникове "Мамо, вечір догоря" у виконанні Ніни Матвієнко – то були знак і символ, як і рядки з його неперевершеного (на жаль, і досі належно не поцінованого) поетичного циклу "Сковорода і світ", створеного, нагадаємо, у 1976р., коли значно прибутковіше було писати про БАМівців, будьонівців та інших ідеологічно перевірених персонажів:

В оцім спекотнім полудні без руху,
Коли в криницях позіха вода,
Розсунувши плечем малі Чорнухи,
В будуччину ішов Сковорода.

Олійник так само "розсував плечем" свою малу полтавську Зачепилівку. Власне, ціле його покоління – покоління "дітей війни", чиї батьки врятували світ від коричневої чуми, а матері гнули спину на колгоспних полях за "палички" трудоднів, приходило у світ без "паспорту", без запрошення, без ювілейних маршів. Воно розсувало плечима двері у світ, як пізніше скаже Василь Стус, "справіку заборонений, як схизма". І стосується це не лише Олійника. Такими були Василь Симоненко і Григір Тютюнник, і ще тисячі й тисячі молодих інтелігентів, які, у незбагненний спосіб отримавши у сільраді "відпускну", йшли в університети пізнавати той український світ, що тільки відблисками уреальнювався для них у Шевченкових та Франкових рядках. Вони завжди пам'ятали, з якого вони "роду і народу".

Погортаймо лишень старі числа самвидавного Чорноволового "Українського вісника" – там знайдеться добра пожива для роздумів. Ось бодай один приклад: оповідається про обшук і переслідування, що їм піддавали літературознавця і письменника Віктора Іванисенка. Після знайденого самвидаву у нього почалися великі проблеми з "великою хатою". Звичайно ж, дійшло і до виключення із СПУ. Далі – слово самому В.Чорноволу: "На засіданні правління в Іванисенка вимагали каяття і допитувалися, де він узяв самвидавівські видання, які були у нього вилучені. На це Іванисенко висловив здивування, що письменницька організація взялася за допити, які у нас проводять інші органи... Проти виключення В.Іванисенка з СПУ голосували письменники Борис Олійник, Григорій (чи Анатолій?) Коваль і Дмитро Міщенко".

Так уже воно випадало, що коли потрібно було захищати переслідуваних, Олійник завжди був у числі перших. І тоді, коли голосував проти виключення Івана Дзюби, і тоді, коли рятував від цензури новели Григора Тютюнника, і у ближчі до нас часи – в 90-ті, коли грандіозне за своїми масштабами "перефарбовування тіл і душ" прибрало обрисів відверто блазенського карнавалу. У 1997р., у самий розпал спланованих Кучмою вкупі з пригодованими націдемократами "радикальних ринкових реформ", він друкує у "Сільських вістях" свою поему "Трубить Трубіж". Сотні і сотні людей по тому переписуватимуть від руки у сільських бібліотеках. Поему-засторогу, що чи не єдина в українській літературі цілого десятиліття змогла на повен голос висловити народний біль і народну оцінку того торжища з кумирнями чорного бога глобалізації, на яке було перетворене всеньку соборну Україну.

Але Трубіж, пам'ятаємо, – то ріка в українській історії особлива. На цій притоці вічного нашого Дніпра Кирило Кожум'яка "переяв славу" у печенігів. І тому особливою силою виповнюються рядки Олійникової поеми:

Нас осміють сучасні плазуни,
Що на іменні "неньки-України"
Взяли бариш.
І, скинувши личини,
Допродують на ринках Сатани
Ошуканий народ, його святині
Новітнім хазяям із чужини.
Нехай іржуть на гульбищах чуми, –
То знак провісний їхньої кончини.
У нас є Меч!
За нами – Україна:
Останніми засміємося ми!

На пошану славного ювілею Бориса Олійника нище подаємо його найновіші поезії та цей есей нашого постійного автора Олександра Хоменка.

Редакція часопису "Українознавство".

У Бориса Олійника, "парохода и человека", наявні два суттєвих недоліки, які не дають спокою прогресивним письменникам та довкололітературній братії, яка їх обслуговує. По-перше, він уперто не бажає вчитися ходити строєм, незважаючи на те, які кольори переважають у палітрі газетних передовиць: виполовілі червоні чи декоративні синьо-жовті. По-друге, він залишається знаковою постаттю, яка фокусує на собі суспільну увагу. А з огляду на це – і серйозною фігурою на політичній шахівниці, яка здатна

якщо не цілком “поламати” багато кому гру, то вже, безперечно, – серйозно утруднити.

Поєднання таких факторів виглядає не просто підозрілим. Це – пряме зазіхання на священну корову політкоректного плюралізму, з таким завзяттям утверджуваного на обширах від Чопа до хутора Михайлівського. Бо кожна система плекає своє сек’юриті, і “агент Сміт”, із мітологізованої тінейджерами “Матриці”, є постаттю не менш реальною за колишніх інструкторів обкомів. Останні, треба визнати, були вайлуватими тугодумами: вони заарештовували митця за слово, а по тому влаштовували йому суперефективну промоцію у вигляді судового процесу та творчого відрядження на політзону. Звідти дисидентські вірші долинали на хвилях напівзаглушуваних, проте ретельно “відскановуваних” поспільством “голосів”. І жодні парткоми тому завадити не могли. У сучасну пору про таке можна тільки мріяти: демократія постсовкового розливу володіє значно витонченішими механізмами контролю. Проте у випадку, коли вони дають збій, новітні бійці ідеологічного фронту не обмежують себе жодними правилами пристойності. У сучасних політтехнологіях метод “фабрикування біографії” використовується досить часто. Особливо ж – під час виборчих кампаній, коли треба виліпити із якогось заплісняві лого чинуші або відвертого бандита образ мудрого керівника, принципового борця з корупцією, захисника знедолених і т. ін. Існує і негативна іпостась цієї стратегії і Борису Олійнику належить честь бути одним із тих перших, що на них її обкатували.

Ще з початку 90-х зусиллями багатьох “демократичних” видань до Олійника міцно приклеївся ярлик ретрограда, комуніста-номенклатурника, борця з демократією і найбільшим благом, що його демократія з собою несе – т.зв. ринковою економікою. Щодо останнього, то це була чиста правда: для Олійника дух гендлярства і український національний характер, місія України у світі є реаліями взаємозаперечними. На окреслений контекст наклалася і видана тоді ж книга “Два роки в Кремлі”, у якій ворохобник із полтавської Зачепилівки замахнувся на великого “Горбі” – цю другу, після ляльки Барбі, улюблену іграшку Заходу. Тому й відповідь не забарилася: нашвидкуруч перефарбовані комсомольські працівники таврували його на велелюдних зібраннях, колишні друзі із спілчанського парткому (які “відважно” подерли партквиток у 1990р.) додавали ними ж змайстрованого компромату, а градус ненависті викривальних статей сягав рівня Кагановичевих інвектив супроти Рильського й Сосюри. Словом, робилося все, аби переконати загал: більшого партократа, ніж Борис Олійник, у вітчизняному письменстві не було.

І нікому не спало на гадку поставити одне просте запитання: якщо поет повсякчас справді був конформістом, то де ж його обов’язкові вірші, поеми, публіцистичні виступи проти “українських буржуазних націоналістів”, проти цього кривавого поріддя убивць, агентів Абверу і ЦРУ, які тільки й думали, як би за гроші із-за океану вилити чергову порцію бруду на щасливу радянську дійсність.

Поети і прозаїки N-1, N-2, N-3, які, розштовхуючи ліктями інших, дерлися на рухівські трибуни, мали їх у власному доробку досхочу. Тим більше, що за подібні писання платилося щедрою рукою: посадами, дефіцитом, відрядженнями до ненависних капіталістичних країн, звідки можна було привезти пристойний відеомагнітофон і нейлонові кофточки для дружини й тещі. Хоч як це дивно, у комуніста без лапок Олійника таких речей не було. Якщо ж придивитися пильніше, то з’ясується і багато інших цікавих подробиць, які не вкладаються у схеми нової кон’юнктури. Наприклад, те, що він чи не єдиний з членів Президії НСПУ, незважаючи на істеричні вимоги “досвідчених товаришів”, проголосував проти виключення Івана Дзюби зі Спілки. І полетів за це з посади. Ряд-перелік зовсім нетипових для “офіціозного” письменника дивовиж можна продовжити. Працюючи заввідділом культури “Молоді України”, а згодом – редактором журналу “Зміна”, він раз-по-раз давав приводи для нагінок на власну адресу. Так що скликаним, на вимогу з “великої хати” (натоді так неофіційно називали відомий будинок ЦК КПУ), бюро або секретаріату було про що поговорити.

З Олійникового благословення побачила світ перша підцензурна публікація його університетського товариша Василя Симоненка – вірш “Дід умер”. Попри партійні догани, він публікує Антоненка-Давидовича і Вінграновського, категорично відмовляється підписувати колективний донос “Евернест підлості”, який дав сигнал для початку гонінь на шістдесятників, найперше ж – на Івана Світличного. Коли, після всіх звільнень, Юрій Мушкетик узяв Олійника до себе заступником редактора журналу “Дніпро”, то терпіння партійних ортодоксів вистачило рівно на півроку. За публікацію своєї поеми “Дорога” та повісті Романа Іваничука “Спрага”, у головному персонажі якої упізнав себе найчільніший ідеологічний погромник Маланчук, Олійника зі скандалом виганяють з редакції.

У глухі застійні роки він усіма силами “пробиває” до друку Симоненка і Тютюнника, бореться з будівництвом чергової екологічної бомби – промвузла на березі Дніпра навпроти могили Шевченка (і таки зупиняє його), докладає всіх зусиль, аби припинити спорудження мосту через Хортицю та нової АЕС у Криму. Одначе, найбільшим актом його громадянської відваги був виступ на XIX конференції КПРС у 1988р. Там Олійник уперше за весь період існування СРСР відкрито порушив питання про штучний характер голодомору 1933р., вимагаючи поіменно назвати його організаторів і виконавців, а в Україні, нагадаю, ще правив усевладний Щербицький, і КДБ ще відслідковувало ситуацію “по

повній програмі", так що поет із чистою совістю зможе відповісти на запитання, чим він займався "до октября 17-го". Щоб в інших це виходило так само переконливо – у сучасній Україні було б значно менше проблем.

Що ж до Олійникового комунізму, то він справді не має нічого спільного з тим, за що отримували свої пайки майбутні "коммутанти", які наввипередки позаписувалися згодом у демократи. Взагалі, він, тобто комунізм, – для Олійника явище більш не інтелектуальне, а чуттєве, навіть звичаєво-родинне. Це – відчуття органічності, зв'язку, злютованої приростлості до власного кореня, щось таке, що вгрузає в побут, у масний чорнозем, вторується на вицвілі світлини родичів під іконами у наших сільських хатах. "Я – комуніст. І цим усе сказав. / Я – від коріння. Я – із первовіку", – так починає він свою відому – і за радянських часів хрестоматійну – поезію "Кредо", у якій окреслює витоки власного світогляду, духовні джерела віри багатьох тисяч і тисяч, які так прагнули, аби світ не закінчувався біля віконечка із надписом "Каса". Подиву гідно для середини 70-х (поезію написано 1975р.), бо там не згадується ні Маркс, ні Ленін, ні інші, внесені у партійні святці персонажі. Натомість, Олійникове кредо утверджує ту правду роду, яку з такою затятістю поборювало і ЦК Щербицького, і пізніше постмодерне політбюро, – з її знаками й символами – людьми, що їхні руки "з праці вузлуваті", з козацьким предком, що "перед можними не скинув шапки", з хлібом, сіллю, батьківською хатою. Безмежно далеким виявляється такий комунізм від шамансько-юродивих заклинань майбутніх батьків демократії на взір: "Дихаю Леніним" або "Партія – очі мої". І водночас – навдивовижу грунтівським, сказати б, україноцентричним, бо відлунює там і Шевченкова ідея про Україну "без холопа і без пана", і народолюбні устремління Драгоманова, Франка, Нечуя-Левицького, Панаса Мирного...

Після початку "радикальних ринкових реформ" (так означив процес в одному зі своїх виступів незабутній Леонід Данилович), саме на повищий тип світобачення і світорозуміння – у шатах чи комуністичних, чи націоналістичних – новий-старий істеблішмент спрямував пропагандистський бульдозер. Будь-яка спроба опору, духовного, зрозуміла річ, а не матеріального (на останній підданий шоковій терапії народ не мав сили), закінчувалася тим, що на непокірну територію, як колись у В'єтнамі, відразу скидалася порція напалму. Ошелешена громада раптом дізналася, що критерієм моральності є прибуток, сиріч – грошовий еквівалент, що, як доводив у прямому ефірі по національному радіо один із "стовпів" вітчизняної найціонал-демократії, Шевченко і Льоня Голубков мають багато спільного, що повія і кілер – це теж професії. А взагалі чого соромитись? – ось і в товстих наукових книжках пишуть: соціал-дарвінізм зовсім навіть непогане вчення.

Борис Олійник одним з перших усвідомив: так розпочинається друге у XX столітті, після сталінщини, рукотворне українське інферно. І це якось одразу виокремило його, рішуче підкреслило різницю між ним і тими, хто все життя звик "задрав штаны бежать за комсомолом". Читачі поета почули ті, як нині модно говорити мессиджі, що їх, окрім Олійника, з шістдесятницької "чолівки" не посилав більше ніхто. Кожна його нова книга, нехай і видана на неякісному папері, з дуже кепською поліграфією, здобувалася на поважний суспільний резонанс. Олійникові поетичні вечори збирали і збирають переповнені зали, а друковану на шпальтах "Сільських вістей" поему-засторогу "Трубить Трубіж" люди провінції ксерокопіювали або навіть переписували від руки. Там, в українській глибинці, провально-німотного кінця 90-х її читали-перечитували, не дивлячись на партії: і рухівці, (справдешні, а не декоративні), "хлопці-радикали", про яких він з такою симпатією пише у своїх віршах, і соціалісти. Бо на всіх була одна біда. Зрештою, для них усіх лишається близьким і зрозумілим його давній "Символ віри": "Вище Білого дому / моя Білая хата, / бо за правду стоїть. / Бо на правді одвіку стоїть".

Борис Олійник володіє рідкісним даром не розчаровувати у собі.

Борис Олійник

* * *

О дивна ніч, о дика ніч жаги,
Коли тремтить і чадіє любисток!
Травневий шал – до забуття любити –
Лишає обережні береги.

Усе в чеканні: спілі краплі рос,
Земля і місяць, вишні і тополі.
І тиша в тиші. І туман у полі.
І навіть вуж нечутний, мов донос.

Не оскверни цю мить і не поруш
Цинічним словом чи гріховним жестом,
Коли сріблом здаються кусні жерсті
І золотом – окалини калюж.

Бо встане день і буде править суд.
Він цей міраж розвіє і остудить,
І поведе нас у робочий будень,
Де все таке, як і насправді суть.

Усе в чеканні: від зорі до пня...
Ти не сумуй, що промине ця казка.
Усе в чеканні істинної ласки,
Бо навіть ніч свого чекає дня.

БАЛАДА ВІРНОСТІ

Всім удовам війни присвячую

Застогнало, заплакало,
– Чи сова чи вдова?
Покотило байраками.
Задиміла трава.

Недобілене окало...
Щітка випала з рук.

Тільки здавлено охнула,
І осіла на рунь.

...Він спіткнувся край битого
За сусіднім селом.
Підняли на граніт його
В піднесся чолом.

...Прийде, здійме натруджені
У небесну безмеж:
– Що ж ти довго так,
суджений,
Все додому не йдеш?

Скільки білено около,
Стільки сипався квіт.
Вже онуки,
як соколи,
Розлетілись у світ.
Вже й сусіда не сватає –
Удівець-самина.
Вже і свято не святиться,
А тебе все нема. –

...Поховати замовила
Біля того села.
Побілила ще й около,
І покірно лягла.

На причасті
отерплими
Прошептала душа:
– Я до тебе хоч... мертвою,
Мій єдиний,
прийшла...

КРЕДО (КАНТАТА)

IV

Я гордий, як козацький предок мій,
Що перед можними не скинув шапки.
Я не просив у бога ласки й шани,
А чорта весело гукав на бій.

Та з непокритим молодим чолом
Стою, схилившись у пшеничнім німбі,
Пред образами матері і хліба,–
І меч мій проростає череслом.

V

Такий, як є, стою на кружині.
Мені нема що від людей ховати:
Он сад цвіте. Он... одцвітає мати.
Он батьків сміх... у рамці на стіні.

Стоять баби – в онуках квіт їх днів.
Стоять тітки у бабиному літі.
Дядьки – зніяковілі, ніби діти,
Бід сяєва державних орденів.

Це – мій народ. Спогорда не дивись,
Що руки в нього з праці вузлуваті,
Душа ж його пречиста, яко свято,
А в серці дума й пісня обнялись.

Я весь у нього. Весь він – у мені
Своєю колосковою судьбою:
З веселим сміхом понад градобої,
І а павутинням думи по стерні,
Зоря любистком пахне над Дніпром.
Пливуть отари в надвечір'я з паші...
Це все – моє. Це все довіку – наше.
Але й твоє, коли прийшов з добром.
Заходь у гості.
Ось моя рука,
У щедрості надійна й незрадлива.
Вона розквітне гілкою оливи,
Коли відчує щирість кунака.
Та як відчую на долоні знак
Підступних пальців
В метушні лукавій,
Моя десниця в зненависті правій
Злютується в ротфронтівський кулак.

Від імені святих отецьких ран,
Від імені знамен моїх урочих
Я кину в очі хижій поторочі
Коротке, як удар: "Но пасаран!"

VI

Гуде планета в буднях, як вокзал,
Встають проблеми, тихі і великі.
Рішуче написав в
анкеті віку: "Я – комуніст".
І цим усе сказав.

1975

ДВОБІЙ

Вони стоять супроти в полі Віри, –
Світань Христа і темінь три по шість.
Між ними царств і людності – без міри,
Юдоль землі І неба благовість.

На шальках терезів у перетязі –
Дві чаші в супротивній рівновазі.

Що в лівій – зиск і всі багатства світу
З розгулом плоті й відьомських весіль.
У правій же – Нового Заповіту
Легкий сувій апостольських часів.

І лиш хитнеться в сутемінь бездонну
Скоромна чаша з приданим мамони, –
Як одесную невидима змага
Поновлює вселенську рівновагу.

І до Страшного суду
сила вража
Не змінить лад без Божого перста.
Бо навіть цвях з Христового Хреста
Все золото мамони переваже.

* * *

Так гарно починав!
Громада вдячним ладом
Просила:
– Не соромся стати нам на плечі,
Щоб далі бачити.
Та не забудь, до речі,
І нам звістить:
що ж там, за небоспадом? –

На плечах встоявши,
затим на шиях всівся,
Забувши, хто й по що
підняв його до висі.
Вони ж і досі,
як покірні вівці,

Від нього ждуть згори
на добрі вісті.

ДИПТИХ З МАЙДАНУ

I

Це ще у тому столітті, –
В тому столітті було:
Біла сорочка на вітрі
Рвалась з-за спини о крило.

Біг я, веселий і босий,
Серед гречаних медів.
Сонце купало волосся,
Світ мені юно радів.

Повз піонерів у полі
Біг я, не знати куди.
Мати ударила в поли,
Батько схмарнів:
– Не впади. –
Біг я.
Усе мені пахло,
Все закликало в зеніт.
Мить ще – і вишугну птахом...
Вибух – і обертом світ.

...Скільки ж минуло, відколи
Стямився?
Згадати недуж.
Все, ніби й знане довкола,
І не знайоме довкруж.

(Жити в часи несусвіття,
Коли на шальках біди
Рік переважить століття, –
Господи, не приведи!)

Тільки ж, здається, учора
Біг він назустріч мені
У піонерській рідні,
А вже сьогодні в покорі,
Сивий, лежить у труні.
Поруч –медаль по війні...
Хто ж це так люто, так чорно
Викреслив роки і дні?!

II

Через майдановий простір
Йду, мов Христос – по воді.
Ген, на високім помості
Збились новітні вожді.

Знизу, на відстані чемній,
Так, щоб не дуже й здаля,
Звично тусується челядь,
Граючи короля.

Бомж з бородою від Маркса
Так видивлявсь понад маси,
Що аж набігла сльоза.
Певно, забувши про темник,
Раптом вже й зовсім не в тему
Сонно сказав:

– Як би зависоко, брате,
Не випадало стояти
І на якому щаблі, –
Все ж доведеться лежати
В землі. –
Це ж він кому і до чого
Ляпнув ні з сього ні з того?
Так я й не втямив... їй – Богу.

ЄВРОПІ

Ми тут жали ще до часів попиту.
Наш корінь у земну вростає вісь.
І перше, ніж учити нас, Європо,
На себе ліпше збоку подивись.

Ти нас озвала хутором пихато.
Облиш: твій посміх нам не допече,
Бо ми тоді вже побілили Хату,
Як ти іще не вийшла із печер.

Живи собі, уходжено і сито.
Ми не питаєм з усміхом кривим,
Якою б ти була у цьому світі,
Аби ми плуг, і колесо, і жито
Не дарували пращурам твоїм.

Ми ж не виказуєм, яку недолю
Тобі вістило знаками біди,
Аби козацький стан у Дикім Полі
Не зупинив азійської орди.

Живи собі.
Ми зі своїм уставом
Не сунемось до тебе в монастир.
Але дозволь і нам за отчим правом
По-своєму облаштувати двір.

Так, ми в гешефтах – і невмілі, й сірі.
Ви ж на торгах сягнули верховіть.
Та навіть вам шагреневої шкіри
В раковий час усе ж не докупить.

Земні діла сповна оплатить небо.
І в Судний День воздається всім ущерть:
І тим, хто зрадив побратимство Ельби,
І тим, хто сербів рокував на смерть...

Життя мина...
Усі ми перебудем:
Хто – при бандурі, хто – при гамані.
А що вже по собі залишим людям,
Судити не тобі, і не мені.

Відкриті наші предківські чертоги
Усім, хто має помисли незлі.
Прийдіте з миром!
Та, заради Бога,
Не вчіть нас жить на батьківській землі.
У кожного – свої герби й знамена,
Свій лад і чин в державі й при столі.
Ми всяк своєї долі ковалі:
Вам до душі вертка синиця в жмені,
А нам до серця –
в небі журавлі.
Такі ми є. А ви такі, як є.

* * *

Людей, звичайно, більше, ніж народу.
Коли виспівуєш на цілий сход
Любов до людства... з сотого заходу,
– Згадай, нарешті, і про свій народ
Хоча б за те, що має він в цю мить
Виконувати каторжну роботу:
За тебе перед людством червоніть.

НЕ ПОВЕРНУСЬ...

В небі купається голуб-вертун...
Серце жура проколола:
Я вже ніколи туди не вернусь,
Не повернуся ніколи

В край, де ще батькові зичать сто літ,
Світ ще не вмився кров'ю,
Рід мій увесь ще живий при столі,
Мати іще при здоров'ю.
Ще не ділили кинджалом тупим
Нас
то на лівих, то правих...
Я вже повік не вернуся туди –
Це вже остання правда.

...Господи,
я ж не молю: поверни!
Не повернуть, що збулося.
Вам таки легше живеться,
сини,
Нам таки важче жилося.

Але пройшовши крізь горно пожеж,
Звідавши рай на засові, –
Навіть життям офіруючи,
все ж
Не загубили ми совість.

Згоден, що ми, многогрішні,
Справді од вас бідніші.
То вже простіть, що за власні труди
Ми не надбали вам скрині,
Що як прийшли,
так і підем туди...
Але зате ми синам назавжди
Передамо нетлінне;

Нашу любов – як єдиний хосен,
Нашу вам раду і сповідь,
Що продається на світі не все,
І не купується совість.

ОСВІДЧЕННЯ

Я тут родився восени:
Морозом бралася стерня, –
І падолист у теплі сни
Мене вгорнув, немов зерня.

А навесні пішов у ріст,
Прийнявши мамину купіль,
І перший крок у дивен світ
На полі отчому ступив.

І з того дня вже сто земель
Переходив, переверстав,
Та щовесни, як журавель,
У рідні креси повертав,

І, надивившись різних див,
Клянуся на мечі пера –
Дивнішого не сподобив
Від України і Дніпра.

Тут мій поріг. І перший гріх.
І всеочищення вогонь.
Тут стиглу зірку, як горіх,
Вона взяла з моїх долонь.

Тут джерела мої святі.
І навіть ворон, що оглух
На ветхім дідовім хресті,
Мене віта, як добрий дух.

Тут кожна віть мені жива. Тут всі –
свої. І всі – мої. І мати квіти полива...

Хоч вже давно нема її.
Тут долю кожного війна
Переорала до глибин.
І кожна зірка жерстяна
Мені сіяє, мов рубін.

...Я тут родився. І просто жив. І горе знав.
І щастя пив. І в сизу паморозь ожин
За перший полудень ступив.

І так же просто, слід у слід,
За предком звірившись ходу,
Як мій безсмертний, чесний рід,
Свої натруджені складу.

Скажу лиш: де б ти не ходив,
Та – хай засвідчує перо! –
Що не знайти дивніше з див,
Як Україна і Дніпро...

ПІСНЯ ПРО МАТІР

Посіяла людям
літа свої, літечка житом,
Прибрала планету,
послала стежкам споришу,
Навчила дітей,
як на світі по совісті жити,
Зітхнула полегко –
і тихо пішла за межу.
– Куди ж це ви, мамо?! –
сполохано кинулись діти.
– Куди ви, бабусю? –
онуки біжать до воріт.
– Та я недалечке...
де сонце лягає спочити.
Пора мені, діти...
А ви вже без мене ростіть.
– Та як же без вас ми?..
Та що ви намислили, мамо?
– А хто нас, бабусю,
у сон поведе по казках?
– А я вам лишаю
всі райдуги із журавлями,
І срібло на травах,
і золото на колосках.
– Не треба нам райдуг,
не треба нам срібла і злота,
Аби тільки ви
нас чекали завжди край воріт.
Та ми ж переробим
усю вашу вічну роботу,
– Лишайтесь, матусю,
Навіки лишайтесь. Не йдіть.
Вона посміхнулась,
красива І сива, як доля,
Махнула рукою –
злетіли увись рушники.
"Лишайтесь щасливі", –
і стала замисленим полем
На цілу планету,
на всі покоління й віки.

СПОМИН

А ти пам'ятаєш... а ти
пам'ятаєш мене
... ще не сивого?
А я ще тебе пам'ятаю,
як ластівку з маю. –
Від подиву очі її
стали синіми – синіми:
– Я все пам'ятаю, мій голубе...
все пам'ятаю...
І глянула так –
аж хитнуло від гострого болю.
– Я знаю – стемнів, – що завдав
тобі горя немало.
Що, може б, ти... з іншим
знайшла собі кращої долі...
Прости. Не хотів.
А виходило якось невдало. –
Погладила чуб його сивий,
мов трави схололі.
Всміхнулась так,
що вернулася ластівка з маю.
– Якої ж мені ще бажати,
мій голубе,
долі,
Коли я твій перший цілунок
і в снах...
пам'ятаю?

* * *

Усе поспішає: експреси, ракети й смереки, –
І тільки хатини припнуті к землі на віки.
Далеко-далеко (те знають хіба що лелеки)
Розкидала доля кептарики і сіряки.

Неонові ночі обох діловитих Америк, Сіднея й
Торонто рекламне чужий колорит... Гуцули і
лемки в гучних сорочках із паперу Спішать не
по-наськи в безжально машинний ритм.

А дні шаленіють в ретортi двадцятого віку,
І щось забувається, щось засина й відмира...
Та якось негадано дух діловий чоловіка
Прониже, проклюне жахка журавлина жура.

І в ночі такі від Чікаго до Щеціна й Глині,
Від пряшівських стріх за Сіднея задимлений прут
Під модним нейлоном застогне лляна Україна
Всіма журавлями, що висповідались Дніпру.

А дні облітають, а ночі згоряють на ранки,
І падають зорі на дно Амазонки й Дніпра.
І щось відмирає, і час заколисує рани,
і все ж таки щось не вмира!

1967

ХТО ЙОГО ЗНА...

Хто ж там Іде? Не впізнати: далеко.
Схоже, подав нам закличний знак.
Може, то вибравсь паломник у Мекку?
Може, заблука з варяги у греки?
Хто його зна?
Хто його зна, мій покірний народе,
Де наша днесь пролягла борозна?
Чи тільки ще сурмимо до походу,
Чи вже вертаємось, биті, в негоду?
Хто його зна?

Хто його зна, українська дорого,
Де тебе носить юдоль навісна:
Чи біля капищ поганського бога,
Чи у Європі долаєш пороги, –
Хто його зна?

Хто його зна,
то по древу, по нашім
Стелиться хміль чи повзе дереза?
Чи тільки ще наливаєм у чаші,
Чи пропили і воли вже, і пашу, –
Хто його зна?

Хто його зна, товариство добірне,
Чом це у пеклі вкраїнський казан
Без охорони кипить собі мирно?
І ані жоден із нього не вирне,
– Хто його зна?

Хто його зна, українська еліто,
Чом, коли іншим щедрує весна, –
Нам то посухи викошують жито,
То перестужі гарцюють по квіту,
– Хто його зна?

Хто його зна, патріоти завзяті,
З ким ви засиділись так допізна,
Що й не втямки, чи ми газди у хаті,
Чи в козачках у новітньої знаті,
– Хто його зна?

Хто ж там пішов?
Вже й не видно здалека.
Все порожнеча німа поглина...
В кого ж спитать:
чи іти нам у Мекку,
Чи повертати з варяги у греки?
Хто його зна?

Хто його зна, що нас водить по колу:
Доля, недоля, туман чи мана?
Де б нам добути свого Марко Поло –
Хай би відкрив,
на якому жми полі?..
Хто його зна?
– Чорт його зна! – лиш руками розводим.
Глухо докруг. Не озветься й луна.
.. .Раптом зі споду, з пекельного дна
Регіт залізний потряс небозводи:
– А він таки зна!